

Evidence zvířat přijímaných do Národní sítě záchranných stanic a co z ní lze vyčíst

Petr N. Stýblo

Projekt Národní sítě záchranných stanic přináší kromě tisíců zachráněných životů volně žijících živočichů a účinné osvěty a výchovy obyvatel také zajímavé statistické údaje. Centrální evidence všech přijímaných zvířat umožňuje sledovat nejenom počty druhů a jedinců handicapovaných zvířat a data

a místa jejich nálezu, ale také jejich osudy – příčiny, proč k handicapu došlo, období příjmu, počty dní strávených ve stanici apod. O každém přijatém zvířeti může být v evidenci zaznamenáno až 57 údajů. Dlouhodobě jednotná metodika evidence rovněž umožňuje sledování těchto parametrů během let.

Obr. č. 1 Do záchranných stanic se dostávají i vzácné druhy naší fauny. Foto ZS Rozovy

Souhrnná data

Celkově záchranné stanice od vzniku Národní sítě v roce 1998 do konce roku 2018 přijaly 233 797 živočichů. Jestliže v roce 1998 to bylo 1337 jedinců, v roce 2018 už 23 779 jedinců (narůst na 1778 %). Trend počtu přijatých zvířat v jednotlivých letech ukazuje [graf č. 1](#).

Od roku 2007 si Národní síť vede jednotnou evidenci všech přijímaných živočichů. Díky ní je možné údaje o přijatých zvířatech jednoduše statisticky zpracovávat. V jednotné evidenci bylo ke konci roku 2018 zaznamenáno celkem 196 987 jedinců, z toho 1701 plazů (11 druhů), 7301 obojživelníků (13 druhů), 114 253 ptáků (228 druhů) a 73 732 savců (74 druhů). 15 nejčastěji přijímaných druhů ve sledovaném období je uvedeno v [tabulce č. 1](#). S výjimkou káně lesní jde ve všech případech o druhy žijící v bezprostřední blízkosti lidských sídel, přičemž káně pro změnu žije v blízkosti lidských dopravních tepen. Pořadí nejčastějších druhů v jednotlivých letech je prakticky neměnné, s výjimkou netopýra hvízdavého a n. rezavého. Tyto druhy jsou často, ale ne každým rokem přijímány v celých, i několikasetčlenných koloniích, rok od roku se tak vždy umísťují v první desítce, ale ve velmi různém pořadí.

Druhy zajímavé i vzácné

Pro zajímavost – druhů, které se do péče záchranných stanic za sledované období 2007–2018 dostaly pouze v jediném případě, je celkem 18 (řazeno abecedně):

bělořit šedý, čírka modrá, hýl rudý, chaluha pomořanská, koliha velká, kuňka žlutobřichá, orel stepní, polák kaholka, potápka rudokrká, racek tříprstý, raroh jižní, rejsek vodní, rejsek horský, sup bělohavý, terej bílý, vlk, vodouš rudonohý a vodouš šedý.

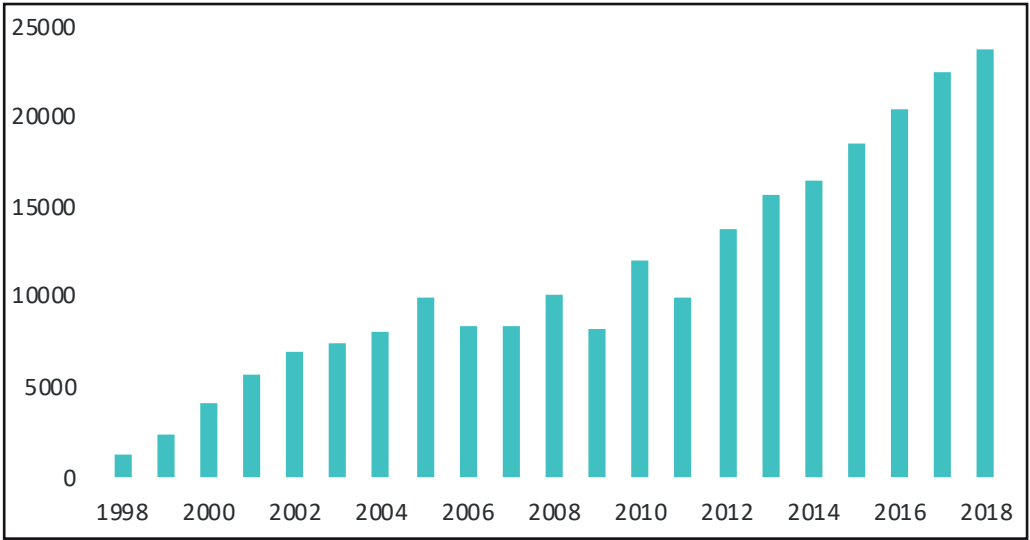
Z hlediska zařazení druhů do stávajících zákonných kategorií – zákona 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny; 449/2001 Sb., o myslivosti; 100/2004 Sb., „CITES“; 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání – přijaly stanice v období 2007–2018 v jednotlivých kategoriích následující počty živočichů – viz [tabulka č. 2](#).

Na co také data poukazují?

U některých přijímaných druhů lze (s notnou dávkou opatrnosti) díky dlouhodobým statisti-

Obr. č. 2 Do záchranných stanic se dostávají také plazi. Vypouštění užovky obojkové. Foto ZS Bartošovice

Graf č. 1 Národní síť záchranných stanic – počty živočichů přijímaných v letech 1998–2018. Vypracoval Petr N. Stýblo

Tabulka č. 1 Národní síť záchranných stanic – 15 nejčastěji přijímaných druhů živočichů v Národní síti v období 2007–2018. Vypracoval Petr N. Stýblo

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Celkem
Ježek západní	931	1186	838	1171	947	922	1533	1517	1876	1957	2320	2269	17 467
Netopýr hvízdavý	715	491	1089	970	1523	2582	1610	644	1109	2368	814	1341	15 256
Poštolka obecná	906	1318	763	1127	919	1119	1168	1209	1577	1582	1604	1492	14 784
Netopýr rezavý	137	267	337	727	676	821	1213	1137	1351	861	1211	1264	10 002
Kos černý	252	327	251	504	324	500	637	887	1077	1172	1310	1735	8976
Rorýs obecný	368	435	341	662	450	605	924	702	1018	787	796	893	7981
Ježek východní	173	291	383	526	532	418	788	594	543	1034	898	838	7018
Káně lesní	416	476	401	546	373	525	471	539	646	782	691	643	6509
Kachna divoká	146	146	129	325	207	304	691	431	436	767	971	721	5274
Labuť velká	269	331	181	360	221	422	420	435	447	599	500	531	4716
Veverka obecná	155	201	154	267	258	269	375	298	524	509	581	703	4294
Zajíc polní	95	176	119	273	234	271	397	362	499	571	558	630	4185
Jiříčka obecná	249	246	144	190	235	259	323	412	470	394	489	542	3953
Srnec obecný	194	164	135	346	223	211	378	328	353	347	381	400	3460
Hrdlička zahradní	92	111	88	164	142	179	259	320	398	493	462	582	3290

Tabulka č. 2 Národní síť záchranných stanic – počty živočichů přijatých v letech 2007–2018 dle jednotlivých zákonných kategorií. Vypracoval Petr N. Stýblo

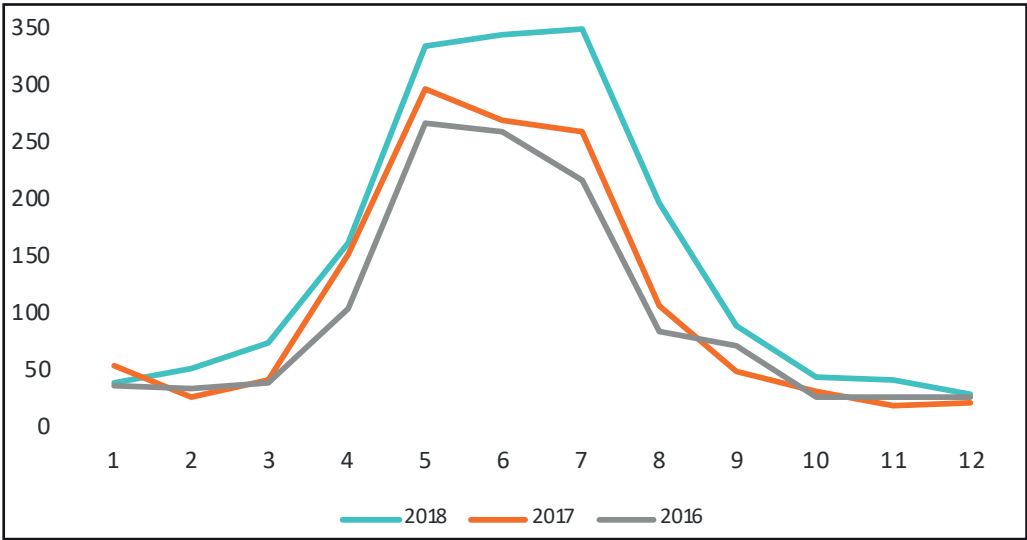
Kategorie druhu	Počet živočichů
kriticky ohrožený	2379
silně ohrožený	42 347
ohrožený	38 664
CITES	26 179
zvěř, kterou nelze lovit	27 532
zvěř, kterou lze lovit	23 714
vyžadující zvláštní péči	8602

kám Národní síť komentovat tendence početnosti jejich populací v naší krajině, či jejich přiblížování se k člověku anebo objevení se nového faktoru, který stav jejich populace významně ovlivňuje. Například **graf č. 2** ukazuje posun maxima příjmů kosa černého v roce 2018 z tradičního května, kdy nejvíce příjmů tvoří vyváděná mláďata, na červenec. Lze se domnívat, že tento posun byl způsoben extrémním nedostatkem potravy v důsledku sucha v kombinaci s novým virem USUTU, který po příchodu do Evropy decimuje především právě kosa černého.

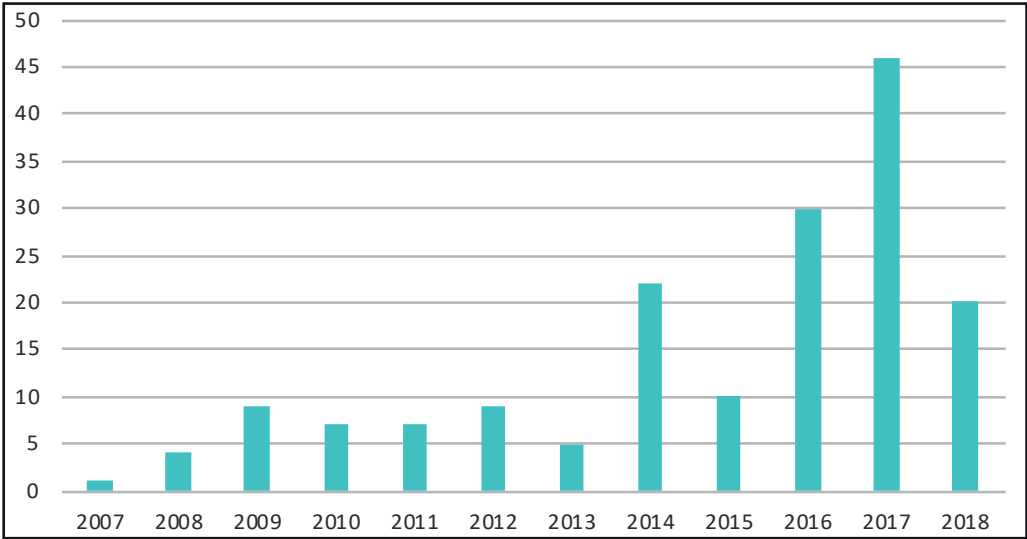
Grafem č. 3 bychom mohli dokumentovat invazi nepůvodní nutrie říční. Těch se do záchranných stanic v první polovině sledovaného období dostávalo průměrně šest ročně. V druhé polovině už to bylo 26 ročně, což je nárůst více než čtyřnásobný. Podobně (šestinásobný nárůst) je na tom třeba také náš původní holub hřivnáč. Jeho městské populace se v posledním desetiletí významně šíří Evropou a toto „stěhování“ se k lidem se projevilo i nárůstem příjmů v záchranných stanicích – tuto tendenci znázorňuje **graf č. 4**.

Rovněž příjmy zvláště chráněných druhů – vydry říční a bobra evropského – mohou svědčit o rozrůstajících se populacích přibližujících se člověku – viz **graf č. 5**. Nicméně výše uvedené závěry nelze přijímat pouze na základě statistik Národní sítě. Ty lze brát vždy pouze jako doplňující údaje k datům získaným z přírody. A navíc je nutné je porovnat s celkovým trendem stoupajícího počtu příjmů všech zvířat – za dané období stoupl na 300 %.

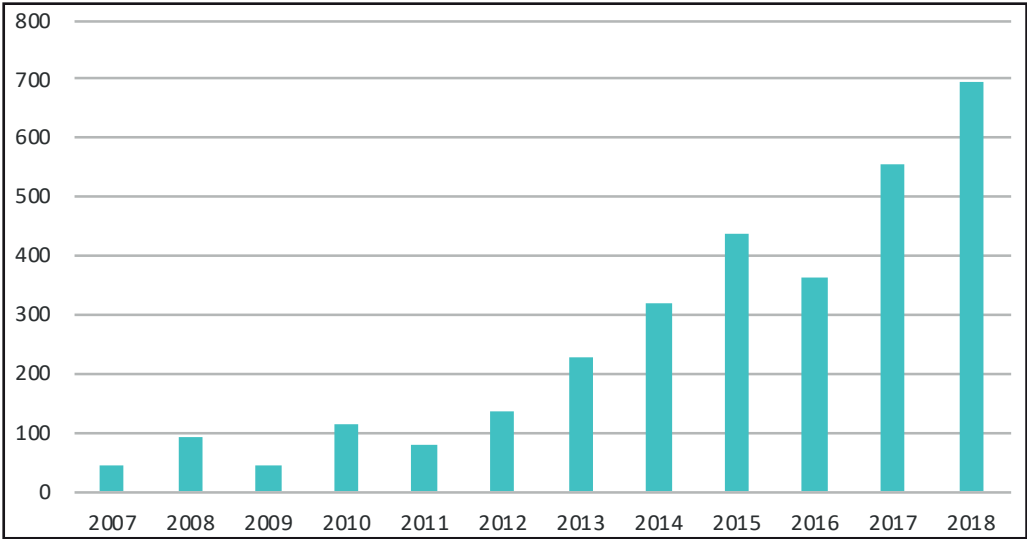
Četnost příjmů jednotlivých druhů lze sledovat i regionálně – třeba v **tabulce 3** na příkladu kalouse ušatého. Z této statis-

Graf č. 2 Národní síť záchranných stanic – počty příjmů kosa černého v jednotlivých měsících v letech 2016–2018. Vypracoval Petr N. Stýblo

Graf č. 3 Národní síť záchranných stanic – příjmy jedinců nutrie říční do záchranných stanic v letech 2007–2018. Vypracoval Petr N. Stýblo

Graf č. 4. Národní síť záchranných stanic – příjmy jedinců holuba hřivnáče do záchranných stanic v letech 2007–2018. Vypracoval Petr N. Stýblo

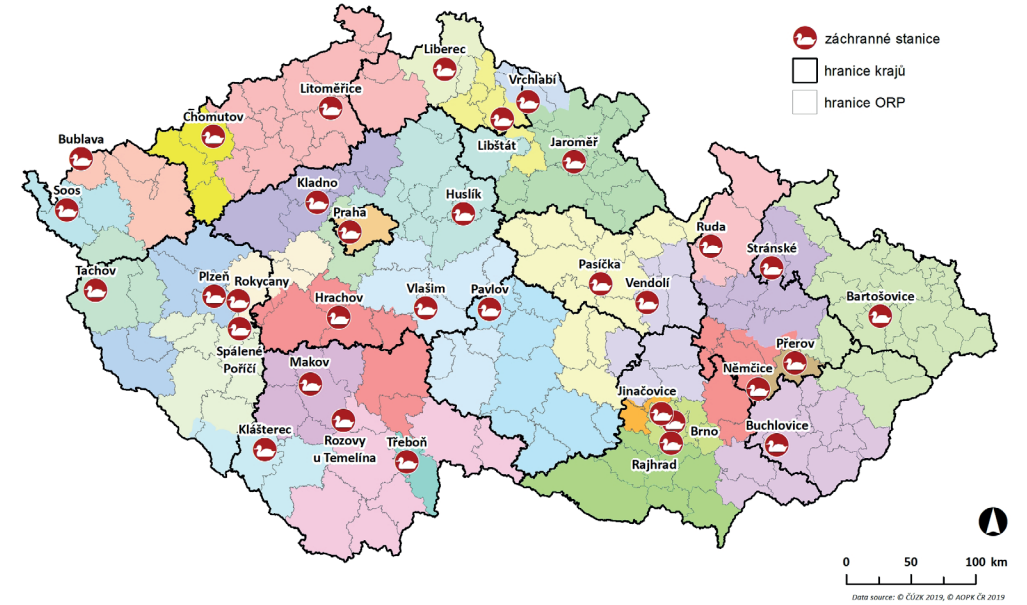
Národní síť záchranných stanic

Česká republika má díky dobrovolné ochraně přírody jeden nejpropracovanějších systémů péče o poraněné či jinak handicapované volně žijící živočichy. Národní síť záchranných stanic vznikala postupně již od roku 1998, dnes sdružuje 33 záchranných stanic a pokrývá celou Českou republiku. Zhruba polovina z těchto záchranných stanic je provozována základními organizacemi Českého svazu ochránců přírody, druhá polovina pak dalšími subjekty – jinými neziskovými organizacemi, ale i příspěvkovými organizacemi obcí a krajů či správami národních parků.

Záchranné stanice sdružené v Národní síti poskytují komplexní péči handicapovaným živočichům od převzetí zraněného živočicha přes jeho vyšetření, léčení, rehabilitaci až – v ideálním případě – k vypuštění zpět do volné přírody. Jedinci trvale handicapovaní, u nichž vypuštění zpět do přírody není možné, pak často slouží pro potřeby ekologické výchovy – ukazování následků různých lidských činností a vhodného či nevhodného chování k divokým zvířatům – která je druhou významnou složkou činnosti záchranných stanic. Koordinátorem a garantem Národní sítě záchranných stanic je Český svaz ochránců přírody. Souhrnné informace u Národní sítě záchranných stanic lze nelézt na webových stránkách www.zvirevnouzi.cz. Pro rychlý kontakt, když si návštěvník neví rady, jak jednat či kam zavolat, slouží pohotovostní telefonní linka 774 155 155. Do „chytrých telefonů“ si lze též stáhnout aplikaci, která poradí, jak se při nálezů zraněného zvířete zachovat, a dle polohy návštěvníka zavolá příslušnou záchrannou stanicí.

tiky vyplývá, že nejvíce kalousů bylo přijato ve Středočeském kraji, nejméně v kraji Libereckém. V přepočtu na počet obyvatel však nejvíce kalousů zaznamenal kraj Pardubický, naopak v přepočtu na rozlohu kraje pak bylo nejvíce kalousů z Prahy, nejméně na Vysočině. V kombinaci obou těchto faktorů je na přijaté kalousy nejpočetnější Pardubický kraj následován Středočeským a Olomouckým krajem, na opačném konci pak stojí Kraj Vysočina. Centrální evidence příjmů Národní sítě však umožňuje tuto statistiku dále konkretizovat až na úroveň území ORP.

Na příjmy jedinců jednotlivých druhů se však lze podívat i z hlediska časového – v průbě-

Mapa č. 1 Národní síť záchranných stanic. Zdroj dat www.zvirevnouzi.cz. Vypracoval Jan Vrba

Obr. č. 3 Důležitá činnost pracovníků stanic je při ochraně druhů a jejich stanovišť v terénu. Foto Zdeňka Nezmeškalová

hu roku. Opět na příkladu kalouse ušatého je možné z **tabulky č. 4** vysledovat, že maximum příjmů je v průběhu roku téměř vždy v období květen–červenec, kdy kalousi vyvádějí mláďata. Pokud však jsou extrémní zimní podmínky, pak se maxima příjmů částečně přesouvají do těchto měsíců – v tabulce zejména rok 2010.

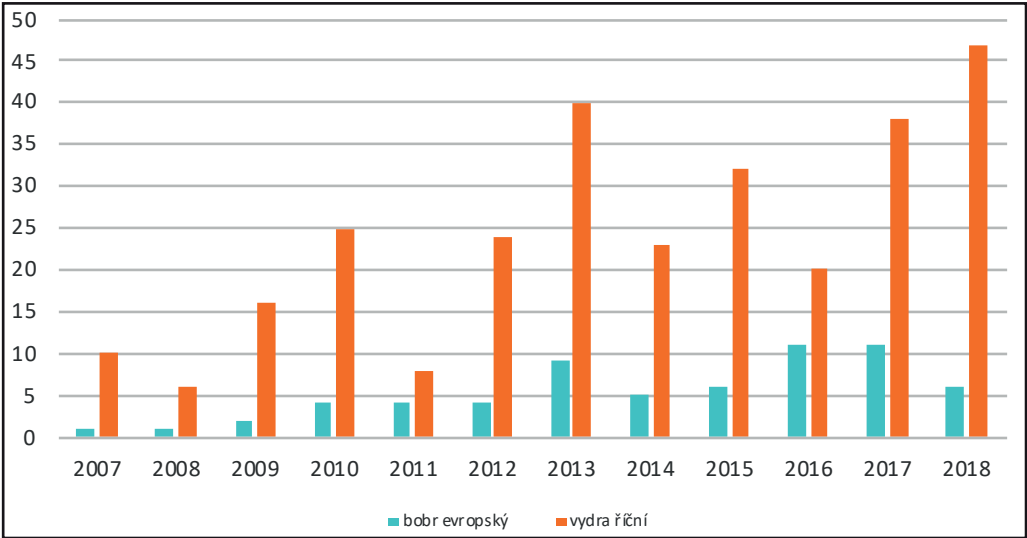
Příčiny příjmu do záchranných stanic

Kromě údajů o příjmech zvířat jsou v centrální evidenci Národní sítě samozřejmě

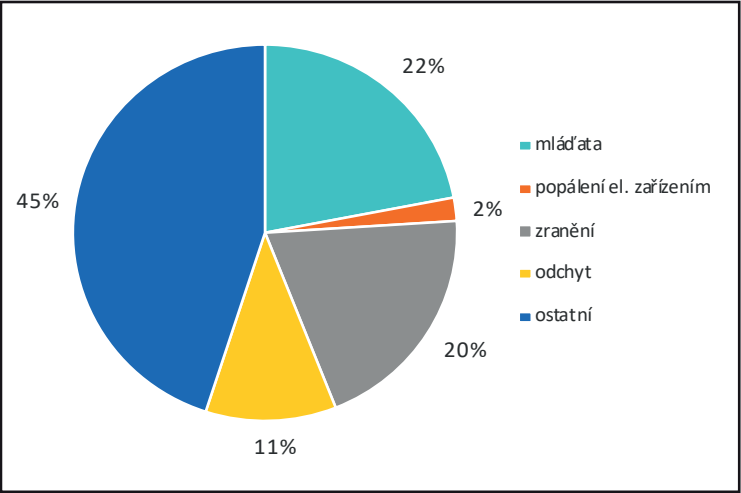
i údaje o příčinách příjmů a o dalších osudech zvířecích pacientů. Evidované příčiny příjmů mají z dat centrální evidence asi nejnížší vypovídací hodnotu, protože dopátrat se příčiny není vždy jednoduché, často jde o kombinaci několika příčin anebo se lze jen domnívat, co příčinou bylo. Například pták sedící na chodníku a neschopný letu může být otřesený nárazem do skleněné překážky anebo vysílený v důsledku klimatických podmínek či třeba parazity. Zrovna tak ale může trpět nějakou zoonózou. Pták se

Obr. č. 4 Ekologická výchova DES OP Plzeň 2018. Taťána Tryptlová

Graf č. 5 Národní síť záchranných stanic – příjmy jedinců bobra evropského a vydry říční do záchranných stanic v letech 2007–2018. Vypracoval Petr N. Stýblo

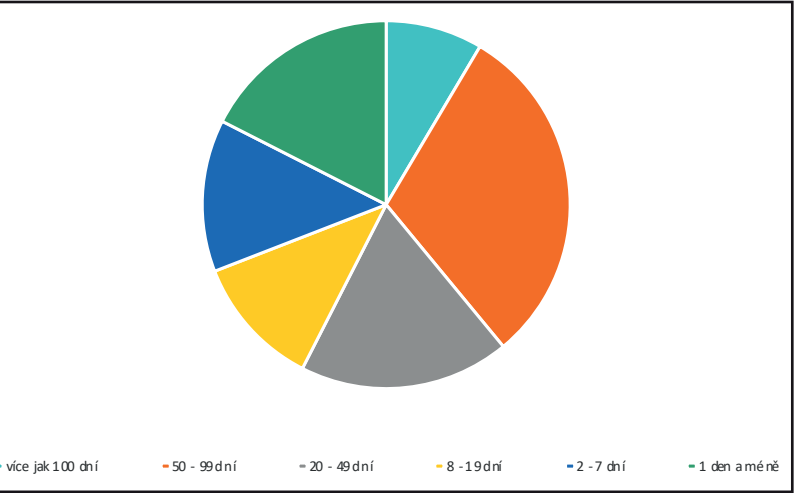
Graf č. 6 Národní síť záchranných stanic – příčiny příjmů zvířecích pacientů do záchranných stanic Národní sítě v letech 2007–2018. Vypracoval Petr N. Stýblo

zlomeným křídlem na silnici nemusí být sražený autem atd. Proto údaje o příčinách až na výjimky, kterými jsou například popálení ptáci u elektrických zařízení, predátoři prokazatelně otrávení karbofuranem či postřelená zvířata, bereme pouze orientačně. Příčiny přijímání zvířat do záchranných stanic Národní sítě ve sledovaném období 2007–2018 znázorňuje **graf č. 6**. V kategorii mláďata (22 % příjmů) jsou například zahrnuty příjmy mláďat ze zničených hnízd, příjmy pozdních mláďat a mláďata zbytečně odchycená lidmi (ta tvoří cca 40 % všech příjmů mláďat). V kategorii popálení el. zařízením (2 %) jsou zahrnuty příjmy živých ptáků popálených na rozvodech vysokého napětí. V kategorii zranění jsou všechna zvířata přijata se zraněním s výjimkou mláďat a popálených ptáků. Z toho cca 30 % tvoří zranění způsobená dopravou, 25 % nárazem na překážku, 20 % zvířata poškozená jiným živočichem. Cca 2 % všech zranění tvoří zvířata poškozená zemědělskou technikou a necelé 1 % zvířata postřelená či poškozená železy.

Samozřejmě je druh od druhu struktura příčin jejich příjmů do stanice různá. Následující **tabulka č. 5** vyčísluje spektrum příčin příjmů u kalouse ušatého.

Hodnocení úspěšnosti

Z evidence můžeme dále vysledovat osud přijatých zvířat – délku jejich pobytu v záchranné stanici i způsob ukončení tohoto pobytu. Ale vzhledem k tomu, že centrální evidence ještě v nedávné době neuměla převádět stavy dr-

Graf č. 7 Národní síť záchranných stanic – délka pobytu kalouse ušatého (n = 1502) v záchranných stanicích v letech 2007–2017. Vypracoval Petr N. Stýblo

Tabulka č. 3 Národní síť záchranných stanic – počty kalousů ušatých (n = 2539) přijatých v letech 2007–2018 v jednotlivých krajích vztaženo na počet obyvatel a rozlohu kraje. Vypracoval Petr N. Stýblo

Kraj	Přijatých ks kalouse ušatého	Ks/100 000 obyvatel	Ks/ 100 km ²	Průměrně ks na počet obyvatel a rozlohu kraje
Hlavní město Praha	107	8,3	22,8	15,6
Středočeský	559	43,9	5,1	24,5
Jihočeský	119	18,7	1,2	9,9
Plzeňský	94	16,4	1,2	8,8
Karlovarský	35	11,3	1,1	6,2
Ústecký	208	25,0	3,9	14,5
Liberecký	27	6,1	0,9	3,5
Královéhradecký	155	27,9	3,3	15,6
Pardubický	295	58,4	6,5	32,5
Olomoucký	274	42,8	5,2	24,0
Moravskoslezský	297	24,0	5,5	14,8
Jihomoravský	186	15,9	2,6	9,2
Zlínský	131	22,2	3,3	12,7
Kraj Vysočina	52	10,1	0,8	5,5

Tabulka č. 4 Národní síť záchranných stanic – počty kalousů ušatých (n = 2539) přijatých v letech 2007–2018 v jednotlivých měsících s vyznačením tří největších počtů v daném roce. Vypracoval Petr N. Stýblo

Měsíc	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	Celkem	Průměr
1	15	9	8	14	7	24	5	14	36	9	9	7	142	11,8
2	13	21	19	13	9	14	8	10	50	15	10	7	176	14,7
3	13	13	15	36	15	9	9	10	9	17	16	7	156	13,0
4	14	25	30	45	18	14	35	13	12	14	23	7	236	19,7
5	47	78	53	104	76	53	64	41	62	18	47	67	663	55,3
6	46	48	57	39	42	22	32	22	12	31	54	25	384	32,0
7	19	28	21	31	36	17	29	6	13	20	20	23	244	20,3
8	9	7	13	21	10	11	9	4	7	5	7	13	107	8,9
9	9	7	3	8	7	4	1	1	4	3	3	3	44	3,7
10	5	5	0	6	4	7	6	3	0	2	0	3	36	3,0
11	8	10	3	11	3	8	4	3	6	3	4	1	56	4,7
12	4	9	8	10	9	2	5	8	19	2	5	5	82	6,8

žených zvířat z roku na rok, je při tak velkém množství dat obtížné sledovat osudy zvířat jinak než během jednoho kalendářního roku. Vzhledem k tomu, že řada zvířat je ve stanicích držena přes celou zimu, mají evidované údaje o zvířatech ve stanicích během jednoho kalendářního roku pouze omezenou vypovídající hodnotu. Můžeme ji ilustrovat na datech z roku

2018. 45 % zvířat přijatých v tomto roce bylo stejný rok vypuštěno zpět do přírody. Dalších 8 % ve stanicích zimovalo a většina z nich byla vypuštěna na jaře 2019. 36 % přijatých zvířat uhynulo či bylo utraceno. Úspěšnost záchranných stanic v péči o zvířata – tzn. poměr zvířat vypuštěných zpět do přírody oproti všem zvířatům přijatým – je dlouhodobě mezi 50–60 %.

Tabulka č. 5 Národní síť záchranných stanic – četnost příčin příjmů kalousů ušatých (n = 2539) do záchranných stanic v letech 2007–2018. Vypracoval Petr N. Stýblo

Příčina příjmu	Četnost
mláďata	1100
odchyt	69
otrava	2
vysílení, vyhladovění	36
zabavení	1
zranění	727
ostatní	604

Délka pobytu zvířat v záchranných stanicích závisí na několika faktorech. Samozřejmě především na zdravotním stavu a kondici přijatého zvířete, způsobu jeho léčení a rekonvalescence, ale také na počasí či roční době. U mláďat mnoha druhů pak jsou výhodou znalosti pracovníků a spolupracovníků stanice z terénu, protože ty umožňují přikládat mláďata optimálním adoptivním rodičům, čímž se doba jejich pobytu ve stanicích samozřejmě zkracuje. **Graf č. 7** ilustruje opět na příkladu kalouse ušatého délku jeho držení v záchranných stanicích Národní sítě. Protože se tento druh do stanic dostává většinou vlivem komplikovaných zranění či jako mláďata ze zničených hnízd, pobývá v záchranných stanicích déle, v průměru 39 dní. V jednom případě byl úspěšně vypuštěn po pobytu v záchranné stanici trvajícím dokonce 410 dní.

Výše uváděné, více méně náhodně vybrané informacemi ilustrují obrovské množství dat, která se v evidenci živočichů přijímaných Národní sítí záchranných stanic nacházejí. Odhadem ČSOP coby koordinátor Národní sítě eviduje o téměř čtvrt milionu živočichů více než 10 milionů záznamů. Tato unikátní data leží ladem, ač by se mohla stát základem řady vědeckých studií. Nelze v tomto směru očekávat aktivitu ze strany pracovníků záchranných stanic. Ti jsou zcela vytížení péčí o tisíce přijímaných živočichů a komunikací s desítkami tisíc osob, které stanicemi každoročně procházejí. Práce se získanými daty by však každopádně mohla zefektivnit práci samotné Národní sítě i jednotlivých stanic, odhalit rezervy, rozdíly v přístupech ke zvířatům a metodikách péče o ně. Proto je tento článek rovněž výzvou ke spolupráci.